

पडकई विकास कार्यक्रम सन २०१७-१८
आदिवासी शेतक-यांकडे अतिउताराच्या जमिनीमध्ये दगडी बांधासह
मजगीची कामे (पडकई) करण्याबाबत तांत्रिक मार्गदर्शक सूचना ...

आदिवासी विकास विभागाच्या दि.१८ सप्टेंबर २०१५ च्या मार्गदर्शक सूचना नुसार पडकई योजना राज्यस्तरावरून जिल्हा स्तरावर वर्ग करण्यात आलेली आहे. त्यामूळे सदर पडकई योजनेकरीता निधी मागणी प्रस्ताव संबंधीत जिल्हाधिकारी यांच्याकडे सादर करावेत. शासन निर्णय क्र.जलसं-२०१३/प्रक्र-११४/जल-७/दिनांक १०.१०.२०१३ अन्वये आर्थिक मापदंडाप्रमाणे तांत्रिक मंजूरी घेण्यात यावी.

राज्यातील ९ जिल्ह्यांतील २० आदिवासी तालुक्यात आदिवासी शेतक-यांकडे पडकई योजना राबविण्याकरिता दि.५/३/२०१३ चे शासन निर्णयान्वये मान्यता दिली आहे. त्याअनुषंगाने आदिवासी क्षेत्रांतील आदिवासी शेतक-यांकडे ८ ते १२ टक्के उताराच्या जमिनीवर दगडी बांधासह मजगीची कामे (पडकई) हाती घेणेबाबत खालीलप्रमाणे सविस्तर तांत्रिक मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करण्यात येत आहेत.

१.१ लाभार्थी निवडीचे निकष :-

१. हा उपचार राबविण्यासाठी इच्छुक शेतक-यांची नियमानुसार कृषि विभागाने निश्चित केलेल्या विहित नमुन्यात लेखी संमती घेणे आवश्यक आहे.
२. लाभार्थी शेतकरी आदिवासी असणे आवश्यक आहे. त्याबाबत शासनाचे आदिवासी असल्याचे प्रमाणपत्राची सत्यप्रत (७/१२ च्या उता-यावरील पुराव्या व्यतिरिक्त) आवश्यक आहे. सदर आदिवासी लाभार्थी खातेदाराचा वारसदार असल्यास त्याबाबत लेखी पुरावा (उदा. ग्रामसेवक, तलाठी यांचे लेखी प्रमाणपत्र) संमती पत्रकासोबत देणे आवश्यक राहिल.
३. अशा आदिवासी लाभधारक शेतक-याने संमती दिलेले क्षेत्र भात लागवडीखाली आणणार असलेबाबत त्याचे लेखी बंधपत्र आवश्यक आहे.
४. लाभार्थ्यांकडे पडकई कामाकरीता तांत्रिक निकष पूर्ण करणारे क्षेत्र असावे.

१.२ लाभार्थ्यांची निवड :-

सन २०१७-१८ या वर्षाकरिता ८ ते १२ टक्के उताराच्या जमिनीवर पडकई कामे घेण्यात यावीत. आदिवासी क्षेत्रातील गावामध्ये पडकई कामाबाबत शेतक-यांना माहिती दयावी. ग्राम पंचायत स्तरावर आदिवासी लाभार्थ्यांची बैठक घेवून या योजनेचे महत्व विषद करावे. हा उपचार राबविण्यासाठी लाभार्थ्यांचे अर्ज प्राप्त करून घ्यावे. प्राप्त अर्जातून पात्र लाभार्थ्यांची निवड खालील प्राथमिकतेनुसार करावयाची आहे.

- (अ) आदिवासी लाभार्थी दारिद्र्य रेषेखालील (बी.पी.एल) शेतक-यामधील सर्वात शेवटच्या शेतक-याची निवड प्रथम या पध्दतीने (अंत्योदय मोड) निवडावा.
- (ब) अल्प व अत्यल्प भू-धारक आदिवासी शेतकरी व तद्नंतर बहु भू-धारक आदिवासी शेतकरी निवडावा.
- (क) यापूर्वी लाभ घेतलेला शेतकरी असल्यास, त्यास शेवटी निवडावे.

(ड) पडकई कार्यक्रम राबविण्यासाठी तांत्रिक निकष पूर्ण करणारे क्षेत्र असलेला शेतकरी. वरील निकष पूर्ण केलेल्या प्राप्त अर्जातून प्राथमिकतेनुसार प्राप्त अर्जाचे वर्गीकरण करून याद्या तयार कराव्यात. त्यामध्ये प्रथम महिला अर्जदारास प्राधान्य द्यावे व तदनंतर अर्जदारांना जमिन धारणेच्या चढत्या क्रमाने याद्या तयार करून, जिल्हयाच्या लक्षांकानुसार व तालुकानिहाय निश्चित केलेल्या उद्दिष्टानुसार लाभार्थ्यांची निवड करावी, याची जबाबदारी तालुका कृषि अधिकारी यांचेवर राहिल. कृषि सहाय्यक यांनी सन २०१७-१८ मध्ये पडकई कामाकरीता निवडलेल्या आदिवासी लाभार्थ्यांची यादी ग्रामपंचायतीमध्ये नोटीस फलकावर चिकटवावी.

१.३ पडकई कामाकरीता क्षेत्र निवडीचे निकष :-

९. वार्षिक सरासरी पर्जन्यमान १२५० मि.मि.पेक्षा जास्त असावे.

१०. काळी जमिन, मुरमाड, वालुकामय, खडक किंवा खारवट अशी जमिन पडकई कामाकरीता निवडू नये.

११. जागा निवडताना मातीची खोली ही महत्वाची बाब आहे. निवडलेल्या क्षेत्रामध्ये मातीची खोली व्यवस्थित असावी, जेणेकरून सपाटीकरणासाठी माती अपुरी पडणार नाही.

१२. आदिवासी शेतक-याचे स्वतःच्या मालकीची सरासरी ८ ते १२ टक्के उताराची शेत जमिन असणे आवश्यक आहे.

१३. आदिवासी लाभार्थी भात पिक घेण्यास इच्छुक असावा. जमिन मालकाची भात लागवड करण्याची तयारी व कुवत असेल असेच क्षेत्र निवडावे. ही योजना राबवावयाची आहे, असे क्षेत्र अति उताराचे असल्याने बहुतांश क्षेत्र हे पाणलोट्याच्या वरील भागात असणार आहे, व त्याचे जवळपास वनविभागाचे क्षेत्र असण्याची शक्यता आहे. अनेकदा शेतकरी वनक्षेत्र लागवडीखाली आणतात किंवा वनक्षेत्रात अतिक्रमण केले असण्याची शक्यता असते, असे क्षेत्र निवडू नये. तसेच वनक्षेत्र व खाजगी वनालगत खालील बाजूस काम करताना वरील क्षेत्रामधील माती ढासळणार नाही, तसेच झाडेझुडपे, मोठे दगडधोंडे पडून धूप वाढणार नाही, याची दक्षता घ्यावी. अशा क्षेत्रालगत योग्य तो बर्म सोडावा.

१४. जवळपासच्या नाला अगर ओघळीमधून खाचरामध्ये पाणी घेण्याची सोय करता येईल, अशा जमिनी प्राधान्याने निवडाव्यात.

१५. ज्या ठिकाणी अशा प्रकारची सोय करता येत नसेल व इतर सर्व निकष पूर्णत्वाने लागू होत असतील अशा ठिकाणी भात खाचरे जितक्या क्षेत्रामध्ये पाडावयाची आहे, त्याच्या कमीत कमी ५ पट वरील क्षेत्रातील पाणी वळविण्याची सोय असेल अशा ठिकाणी जागा निवडीस प्राधान्य द्यावे.

१६. दगडी बांधासाठी लागणारा पुरेसा दगड १०० मिटर परिसरात उपलब्ध असणे आवश्यक आहे.

१.४ तांत्रिक मापदंड :- दि. १० ऑक्टोबर २०१३ च्या शासन निर्णयानुसार पडकई कार्यक्रमांतर्गत

दगडीबांधासह मजगी कामासाठी खालीलप्रमाणे प्रति हेक्टरी तांत्रिक व आर्थिक मापदंड मंजूर असून त्यास अधीन राहून सदर योजना राबविण्यात यावी.

अ. क्र.	तांत्रिक मापदंड							आर्थिक मापदंड (रुपये)प्रति हे.
	उतार गट (टक्के)	बांधाची पाया रुंदी (मी.)	बांधाची माथा रुंदी (मी.)	बांधाची उंची (मी.)	बाजू उतार	बांधाचा काटछेद (चौ.मी.)	बांधाची लांबी (मी.)	
१	८ ते १२	०.८७	०.६०	०.९०	०.३:१	०.६६	८१६	२५३५४६

पडकई कार्यक्रमांतर्गत मजगी योजना राबविण्याचा मुख्य उद्देश म्हणजे पडीक क्षेत्राची सुधारणा करुन सदर क्षेत्र लागवडी खाली आणणे व भात पीकाखालील क्षेत्रात वाढ करुन भाताचे उत्पादन वाढविणे हा आहे. याकरिता पडकईसाठी क्षेत्र अत्यंत काळजीपूर्वक निवडावे. जेणेकरुन वरील सर्व कसोटया लागू होतील. उपलब्ध झालेल्या क्षेत्राचे सिमांकन गावाच्या नकाशावर भुमापन क्रमांकनिहाय करावे. पाणलोट विकास योजनेमध्ये सदरचे क्षेत्र समाविष्ट करावे. त्यानंतर अशा क्षेत्रातील जे मालक आहेत त्यांची भेट घेऊन त्यांना पडकई योजनेचे उद्देश व योजना कशी राबविली जाईल, याबाबतचे मार्गदर्शन करावे. अशा शेतकऱ्यांनी संमती दिले नंतर सदरचे क्षेत्र हे पडकई योजनेत घ्यावे. या योजनेसाठी निवडलेल्या क्षेत्राची प्रत्यक्ष पाहणी कृषि पर्यवेक्षक यांनी ७५ टक्के व मंडल कृषि अधिकारी यांनी २५ टक्के समक्ष करावे. सदर क्षेत्र योजनेसाठी योग्य असल्याबाबतचे तसेच क्षेत्राचा उतारगट कोणता आहे याबाबत पहाणी केलेल्या कृषि पर्यवेक्षक/मंडळ कृषि अधिकारी यांनी प्रमाणपत्र देणे आवश्यक आहे. पडकई कामाकरिता निवडलेल्या जागेची अंतिम जबाबदारी पहाणी केलेल्या कृषि पर्यवेक्षक व मंडल कृषि अधिकारी यांची राहिल. सदर क्षेत्राचे योजना राबविण्यापूर्वी सुस्पष्ट फोटो घेण्यात यावेत व सदर फोटो मोजणी अंदाजपत्रकास जोडण्यात यावा. फोटो काढण्यासाठी होणारा खर्च मोजणी अंदाजपत्रकात समाविष्ट करावा व तालुकास्तरावर फोटोचे जतन करण्यात यावे.

१.५ पडकई कामाकरिता अनुसरावयाची पध्दत :-

१.मोजणी :- क्षेत्राची निवड केल्यानंतर कृषि सहाय्यकाने मोजणी अंदाजपत्रक तयार करुन त्यास मंजुरी घ्यावी. मोजणी अंदाजपत्रक मंजूर झाले नंतर इंटरपोलेशन पध्दतीने क्षेत्राची मोजणी व लेव्हलिंग करावे. लेव्हल्स घेण्याकरिता १० मी-१० मी. अंतरावर खुणा करुन वाचने घ्यावीत. ०.४० हेक्टरासाठी किमान दोन ह्याप्रमाणे बेंचमार्क घ्यावेत व त्यांच्या जागा अशा ठिकाणी निश्चित कराव्यात की, ज्यायोगे मजगी काम (सपाटीकरण) करतांना लेव्हल्स तपासणे सोईचे होईल. प्रत्येक छेद बिंदुवर वाचने घेत असतांना ओघळी असल्यास त्या ओघळीचे तळ व माथा, तसेच जमिनीच्या उतारास एकदम बदल असलेली ठिकाणे इत्यादीची वाचने घ्यावीत. त्याचप्रमाणे गाडी मार्ग, झोपडया, विहीरी इत्यादी माहितीची नोंद करुन घ्यावी. याकरिता निवडलेल्या क्षेत्राची

साखळी मोजणी करावी. जमिनीच्या पृष्ठभागाचे नकाशावर सुस्पष्ट चित्र आले पाहिजे. त्यामुळे बांध आखणी करणे सोयीचे होईल व काम करतांना होणारे फेरबदल टळतील. नकाशाचे प्रमाण १ सें.मी.= ५ मी. ठेवावे. नकाशावर पोट हिस्से व जुने बांध असल्यास व्यवस्थित दाखवावेत. नकाशावर समपातळी दर्शक रेषा ०.३० मी. वर दाखवाव्यात. मोजणी पूर्ण झाल्यानंतर नोंदविलेले साखळी पुस्तक व क्षेत्र पुस्तक मंडळ कृषि अधिकारी यांचे कार्यालयात जतन करून ठेवावे.

२. नकाशावर बांधाची आखणी करणे :-

मजगीची आखणी करतांना जमिनीचा शेकडा उतार लक्षात घेऊन तसेच प्रत्येक खाचराचा उतार पाहून कृषि पर्यवेक्षक यांनी आखणी करावी. जमिनीच्या उतारानुसार खाचराची रुंदी ठरवावी. सर्वसाधारणपणे ६ मी. पेक्षा कमी रुंदीचे खाचर असू नये. दोन खाचरामधील उर्ध्वगामी अंतर कोणत्याही परिस्थितीत सरासरी १.२० मी. असावे. खाचराची आखणी समपातळी रेषेवर करावी.

जमिनीचा शेकडा उतार	उर्ध्वगामी अंतर (मी.)	दोन खाचराच्या बांधामधील अंतर (मी.)	बांधाची प्रति हेक्टरी लांबी (मी.)
८ ते ९	१.२०	१३.२०	६९४.५०
९ ते १०	१.२०	१२.००	७५७.६०
१० ते ११	१.२०	१०.३०	८६८.९०
११ ते १२	१.२०	९.४०	९४३.४०

३. कंटूर भ्रष्टता (Contour Deviation) :-

१) ६० से.मी. किंवा त्यापेक्षा कमी उंचीचा अरुंद भूभाग सरळ रेषेत ओलांडावयास हरकत नाही. त्यासाठी

बांधाची दिशा बदलू नये.

२) खोलगट भाग बारीक नाला, घळी इ. ६० से.मी. अथवा कमी खोलीची असल्यास ती सरळ रेषेत

ओलांडावयास हरकत नाही.

३) बांधाच्या पातळी पेक्षा १.५० मी. खोलीची आणि ५ मीटर पेक्षा कमी रुंदीची घळ वंद करण्यास हरकत

नाही. परंतु त्याकरिता तालुका कृषि अधिकारी यांची लेखी अनुमती पाहिजे. व तसे प्रमाणपत्र देण्यात यावे.

४. दगडी बांध :- बांध हा या योजनेचा गाभा आहे. बांधाची स्थिरता ही योजनेच्या यशाची गुरुकिल्ली असल्याने

बांधाची आखणी व प्रत्यक्ष काम यास मोठे महत्त्व आहे. यास्तव दगडी बांधाचे पाया खोदाईच्या मापांची १००

टक्के तपासणी होणे आवश्यक आहे. त्यामध्ये २५ टक्के मंडल कृषि अधिकारी यांनी व ७५ टक्के कृषि

पर्यवेक्षक यांनी तपासून पाया सर्व ठिकाणी सारखा असल्याची खात्री झाल्यानंतर पाया भरणे व त्यावरील बांधकाम करण्यास अनुमती/सुचना द्याव्यात.

५. मुख्य बांध :-

संकल्पचित्रात दर्शविल्याप्रमाणे बांधाची जास्तीत उंची ०.९० मी., माथा रुंदी ०.६० मी., बाजु उतार ०.३०:१ व पाया रुंदी जास्तीत जास्त ०.८७ मी. असावी. संकल्पचित्र सोबत जोडले आहे. ज्या ठिकाणी ०.९० मी. पेक्षा कमी उंची असेल अशा ठिकाणी ०.८७ मी. रुंदी पेक्षा कमी रुंदीचा बांध बाजु उतारानुसार प्रस्तावित करावा. बांधांचा माथा समपातळीत असावा.

६. पाया खोदाई: - बांधाची पाया खोदाई करतांना रुंदी संकल्प चित्रामध्ये दर्शविल्याप्रमाणे पाया रुंदी एवढीच व खोली ०.२५ मी. एवढी असावी. पायाची रुंदी व खोली सर्व ठिकाणी एक सारखी असावी.

७. बाजु बांध :-

आवश्यक असलेल्या ठिकाणी किंवा उताराच्या बाजुस आवश्यक तेथे बाजु बांध घेण्यात यावा. बाजु बांधाची उंची वरील बाजुस ०.३० मी. असावी. बाजु बांधाची लांबी निश्चित करतांना समपातळी नकाशाचा वापर करून प्रत्यक्ष खोदाईचे क्षेत्रांचा विचार करून मुख्य बांधाची माथा पातळी व क्षेत्राची पातळी एकच असेल अशा प्रकारे लांबी ठरविण्यात यावी. म्हणजेच मुख्य बांधाची माथा पातळी व बाजु बांधाची बांध बंद पातळी एकच येईल, अशा प्रकारे लांबी ठरविणेत यावी. बाजु बांधाचा उतार व माथा मुख्य बांधानुसार असावा व माथा समपातळीत असावा.

८. मुख्य बांधाचा छेद :-

पडकई कार्यक्रमातर्गत मजगी कामाचे (सपाटीकरण) क्षेत्राची उतारानुसार वेगवेगळ्या विभागात विभागणी केलेली असली तरी सर्व गटात मुख्य बांधाचा छेद एकसारखा ठेवण्यात आलेला आहे व तो संकल्पचित्रानुसार ०.६६ चौ.मी. धरण्यात आलेला आहे.

बाजु बांधाचा छेद हा मुख्य बांधालगत मुख्य बांधा एवढाच म्हणजेच ०.६६ चौ.मी. असेल तर चढाचे बाजुला बाजु बांधाची उंची ०.३० मी. धरण्यात आलेली असल्याने त्या ठिकाणी छेद ०.१९ चौ.मी. असणार आहे. बाजु बांधाचा सरासरी छेद ०.४२ चौ.मी. एवढा येईल. बाजु बांधाची लांबी वर दिल्याप्रमाणे समपातळी रेषेवरून ठरविण्यात यावी.

९.सांडीकाम :-

भात खाचरातील जास्त झालेले पाणी बाहेर जाणे आवश्यक आहे. मुख्य बांधाला सांडव्यासाठी योग्य अशी जागा शेतपरिस्थितीनुसार निवडण्यात यावी. अशी जागा निवडतांना खाचराच्या खालील बाजूस असलेल्या खाचराच्या क्षेत्राचा किंवा नसल्यास जमिनीचा विचार करावा. जेणेकरून सांडव्यातून पडणाऱ्या पाण्यामुळे खालील बाजूस धुप न होता, पाणी बाहेर पडत राहिल. अन्यथा अशा ठिकाणी खड्डा पडून मुख्य बांध टासळण्याची शक्यता निर्माण होते.

सांडव्याची रुंदी मजगी कामाच्या तांत्रिक परिपत्रकानुसारच ठेवण्यात यावी. सांडी कामासाठी सोडलेल्या जागी मुख्य बांधाची उंची, वरुन ०.३० मी. मोकळी राहिल एवढी म्हणजे पायापासून वर ०.६० मी. एवढी येईल. मुख्य बांधाची मापे नोंदवितांना सांडीच्या रुंदी एवढ्या अंतराची मापे मापन पुस्तकात स्वतंत्रपणे साखळी अंतरानुसार नोंदविण्यात यावी.

सांडवा रुंदी काढण्यासाठी १० सें.मी/तास एवढी पर्जन्य घनता व पाण्याची जाडी ०.२० मी. धरुन रॅशनल सुत्राचा वापर करुन ठरविण्यात यावी. किमान सांडवा रुंदी १.०० मी. असावी. त्यापेक्षा कमी रुंदीचा सांडवा ठेवू नये. सांडीकाम हे दगडी कामातच येत असल्याने त्यासाठी स्वतंत्र रक्कम अंदाजीत करु नये.

१०.सविस्तर अंदाजपत्रक :-

सविस्तर अंदाजपत्रक तयार करतांना माती काम व दगडी काम स्वतंत्रपणे अंदाजीत करावे. माती कामामध्ये बांधासाठी लागणाऱ्या परिमाण व रक्कमेचा समावेश असणार नाही. फक्त सपाटीकरणासाठी लागणारे परिमाण व रक्कम असावी. दगडी कामाची रक्कम अंदाजीत करतांना मुख्य बांध व बाजु बांधाची लांबी, सरासरी छेद यांचा विचार करावा. मुख्य बांधाचा क्रमांक सविस्तर अंदाज पत्रकात नमूद करावा सर्व्हे नंबर निहाय बांधाना क्रमांक चढा कडून उताराच्या दिशेने अनुक्रमे देण्यात यावे. त्याच प्रमाणे तयार करण्यात येणा-या भात खाचराना अनुक्रमांक देण्यात यावेत. संकल्पचित्र , सोबत जोडले आहे. जास्तीत जास्त ५० टक्के दगडाचे परिमाणास वाहतूक करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. म्हणजेच ३० मी. ते १०० मी. परिसरात प्रारंभिक अंतर ३० मी. सोडून ७० मी. पर्यंत दगड उपलब्ध होणे आवश्यक आहे. त्यासाठी दगड उपलब्धता व वाहतूकीबाबत तालुका कृषि अधिकारी यांचे प्रमाणपत्र अंदाजपत्रका सोबत जोडणे आवश्यक राहिल. कोणत्याही स्थितीत मुद्दा क्र. १.४ मध्ये नमूद केल्यानुसार जागेचे कामापूर्वीचे छायाचित्र असल्याशिवाय संबंधित उपविभागीय कृषि अधिकारी यांनी अंदाजपत्रकास मंजूरी प्रदान करु नये.

११.प्रत्यक्ष काम :-

प्रत्यक्ष काम करतांना मंजूर नकाशाप्रमाणे प्रथम सर्वात खालील बाजुच्या उताराकडील बांधाची समपातळीत दुर्बीणीचे सहाय्याने आखणी करुन घ्यावी. पायाची खोदाई व भराईचे काम झाल्यानंतर त्याची मापन पुस्तकात नोंद करावी. पायावरील बांधकाम करतांना प्रथम ०.४५ मी. ऊंचीपर्यंत बांध तयार करुन घ्यावा. तयार झालेल्या बांधालगतचा वरील बाजुचा भराव करुन घ्यावा. यासाठी खोदाई निश्चित केलेल्या क्षेत्रातुन मातीचा वापर करण्यात यावा. तयार झालेल्या दगडी बांधा एवढ्या ऊंचीचे सपाटीकरण झाल्यानंतर उर्वरित बांधाचे काम करण्यात यावे. मातीचे व दगडाचे उपलब्धतेनुसार उर्वरित काम पूर्ण करावे. खाचराचे माती काम करतांना पृष्ठ भागावर किमान ०.१५ मी. एवढ्या उंचीचा मातीचा थर असेल याची काळजी घ्यावी. जेणेकरुन सुधारणा केलेले क्षेत्र त्वरीत लागवडी खाली येऊ शकेल. कोणत्याही परिस्थितीत पुर्ण झालेल्या खाचराचे क्षेत्रात खडक उघडा राहणार नाही याची दक्षता घ्यावी. पडकई उपचार हा आदिवासी लाभार्थी शेतकरी यांनी स्वतः एकत्र येऊन १० ते १२ शेतक-यांचे गटाने राबवावयाचा आहे. आदिवासी शेतक-यांना रोजगार उपलब्ध करुन देणे हा देखील योजनेचा हेतू आहे. या कामाकरिता मजूरान्वयतिरिक्त कोणत्याही मशिनरीचा वापर होणार नाही, त्याचप्रमाणे सदर काम कोणत्याही संस्थेस देण्यात येऊ नये. याची दक्षता घेण्यात यावी. शासनाच्या दि. १०/१०/२०१३ चे पडकई कामाचे शासन निर्णयानुसार मंजूर आर्थिक मापदंडानुसार मजुराकरवी कामे करण्यास मान्यता आहे.

तालुका कृषि अधिकारी यांनी निधी उपलब्धतेनुसार ८ ते १२ टक्के उतारगटाच्या पडकई कामास तांत्रिक मंजूरी प्राप्त झाल्यानंतर कार्यारंभ आदेश द्यावेत. तदनंतरच कृषि सहाय्यक यांनी कामकरी गटास कामाची आखणी करुन द्यावी. आखणी करुन देतांना सपाटीकरण कामाची सरासरी उंची १.२० मी. पेक्षा जास्त असू नये. त्याचप्रमाणे खाचराची आखणी आयताकृती करावी. (मुख्य बांधाची व बाजू बांधाची आखणी काटकोनात करावी)

भरावयाची माती पोकळ असल्याने भरावास आतील बाजुस ०.०२ टक्के उतार देण्यात यावा. झालेल्या कामाच्या पातळीची नोंद घेऊन काम बरोबर झाले असल्याची खात्री करावी. एक खाचर पुर्ण झालेनंतर खालील बाजुचे खाचरासाठी नवीन बांधाची आखणी करावी. वरील बांध आखणी करतांना योग्य ते अंतर (बर्म) सोडण्यात यावे. असा बर्म सोडतांना खालील बाजुस १:०.५० रायझर असावा. व त्यानंतर किमान ०.३० मी. अंतर (बर्म) सोडून नवीन बांधाची आखणी करावी व त्यानंतर वरीलप्रमाणे काम करावे. त्यासाठीच्या सर्व तांत्रिक बाबी कृषि सहाय्यकाने हाताळावयाच्या आहेत. तांत्रिकदृष्ट्या पूर्ण झालेल्या कामाची नोंदणी भूमापन क्रमांकानुसार मापन पुस्तिकेत घेऊन त्याची देयके संबंधित लाभार्थीच्या नावे तयार करुन कृषि पर्यवेक्षक व मंडल कृषि अधिकारी यांचेकडे पगारपूर्व मापे तपासणीसाठी मापन पुस्तक सादर करावे. लाभार्थीची देय रक्कम आर. टी.जी. एस. /एन.ई.एफ.टी. द्वारे अदा करावयाची आहे.

१२. मापन पुस्तकात मापे नोंदणे :-

प्रथम दगडी बांधाची पाया खोदाई झाल्यानंतर खोदाईची मापे नोंदवावीत.

झालेल्या कामाची मोजमापे मापनपुस्तकामध्ये नोंदविताना सर्व्हेनंबर / भूमापन क्रमांक मापाची दिशा तसेच अंदाजपत्रकामध्ये दर्शविल्यानुसार बांधाची रूपांतरीत पातळी इत्यादि बाबी कटाक्षाने मापनपुस्तकामध्ये नोंदविण्यात यावी. प्रत्यक्ष काम करताना अल्पशा प्रमाणात बदल झाल्यास उदा. अंदाजपत्रकातील मुळ बांधाची एका ऐवजी अनेक भाग झाल्यास त्या बांधाचा मुळ क्रमांक व त्याचा भाग-१, २, ३ याप्रमाणे अनुक्रमांक देवून नोंद करण्यात यावी. तसेच मुळ प्रस्तावातील मुळ भात खाचराची आखणी अनुसार बदल होवून त्याचे भाग झाल्यास त्याला देखील मुळ खाचर क्रमांक व भाग क्रमांक देण्यात यावेत.

१३. पडकई कामाची तपासणी :-

पडकई कामाची गुणवत्ता व उपयुक्तता कायम राहावी, यासाठी वरिष्ठ अधिका-यांनी वेळोवेळी तपासणी करणे आवश्यक आहे. केवळ पूर्ण झालेल्या पडकई कामाची तपासणी करण्याऐवजी कामे चालू असताना प्रागतिक अवस्थेतील कामांनाही भेटी देवून तपासणी व मार्गदर्शन करण्यावर भर देण्यात यावा. तपासणीमध्ये अधिनस्त अधिकारी/कर्मचारी यांनी तपासणी केलेल्या ५० टक्के कामांचा समावेश करून उर्वरित ५० टक्के नवीन कामांची तपासणी होईल, याबाबत कटाक्ष ठेवावा. सदर कामामध्ये दगडी बांधाची आखणी व प्रत्यक्ष काम यास मोठे महत्व आहे. यास्तव दगडी बांधाचे पाया खोदाईच्या मापांची १०० टक्के तपासणी होणे आवश्यक आहे. त्यामध्ये २५ टक्के मंडल कृषि अधिकारी यांनी व ७५ टक्के कृषि पर्यवेक्षक यांनी तपासून पाया सर्व ठिकाणी सारखा असल्याची खात्री झाल्यानंतर पाया भरणे व त्यावरील बांधकाम करण्यास अनुमती/सुचना द्याव्यात. मापन पुस्तकातील पाया खोदाईची तपासणी केल्याबाबत कृषि पर्यवेक्षक/मंडल कृषि अधिकारी यांनी प्रमाणित करावी.

अ.क्र	पर्यवेक्षकिय अधिकारी	दगडी कामाच्या तपासणीचे प्रमाण	माती कामाच्या तपासणीचे प्रमाण
१	कृषि पर्यवेक्षक	७५ टक्के	१०० टक्के
२	मंडल कृषि अधिकारी	२५ टक्के	५० टक्के
३	तालुका कृषि अधिकारी	१० टक्के	१० टक्के
४	उप विभागीय कृषि अधिकारी	३ टक्के	३ टक्के
५	जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	२ टक्के	२ टक्के

मापन पुस्तकात पायाची तपासणी केल्याबाबत मंडल कृषि अधिकारी यांनी दिनांकित स्वाक्षरी करावी. दगडी बांधाचे पाया भरणेची व वरील झालेल्या बांधकामाच्या नोंदी सविस्तर अंदाज पत्रकावरील बांध क्रमांका नुसार करण्यात याव्यात.

माती कामाची नोंद मापन पुस्तकामध्ये मजगी कामाप्रमाणेच खोदाईच्या लांबीचे प्रत्येक ६.०० मी. अंतरावरील रुंदी व ऊंची घेऊन करण्यात यावी व सरासरीनुसार परिमाण गणना करावी. काम झाल्यानंतर त्याचे छायाचित्र काढून तालुका कृषि अधिकारी यांच्या कार्यालयात जतन करण्यात यावे.

१४.देखभाल :-

पुर्ण झालेल्या कामाची देखभाल करण्याची जबाबदारी लाभार्थीची असल्याने सादरची कामे नियमानुसार लाभार्थ्यांकडे हस्तांतरित करण्यात यावी. त्यांना लेखी सुचीत करावे. अशा कामाचा पुर्णत्वाचा दाखला कार्यालयास सादर करावा. व त्याचा अहवाल उपविभागीय कृषि अधिकारी यांचे कार्यालयास सादर करावा.

१५.वेबसाईट :-

या योजनेच्या निधीतून पूर्ण झालेल्या पडकई कामाचा तपशील कृषि विभागाच्या संकेतस्थळावर (mahawatershed.gov.in) पाणलोट प्रकल्पासाठी सनियंत्रण व मूल्यमापन प्रणाली या लिंकवर भरण्यात यावी.

१६.सनियंत्रण व अहवाल सादर करणे :-

पडकई कार्यक्रम राबविताना गतिमान पाणलोटांच्या अनुषंगाने शासनाने निर्गमित केलेल्या शासन निर्णयात नमूद बाबी, शर्ती अटींचा व आयुक्तालयीन स्तरावरील मार्गदर्शक सूचनांचा अवलंब करावा. त्याचप्रमाणे केंद्रिय सहाय्य निधी मधून घेण्यात येणा-या पडकई कामांबाबत, आदिवासी विभागाने दिलेल्या मार्गदर्शक सूचनांचा अवलंब करावा.

पाणलोटनिहाय निधी वितरण जिल्हास्तरावरून करावे. प्रस्तावित केल्यानुसार प्रकल्प (अबकड प्रपत्रातील) आराखडयाप्रमाणे कार्यक्रम राबविला जाईल याबाबतची जबाबदारी उपविभागीय कृषि अधिकारी व तालुका कृषि अधिकारी यांची राहिल. कार्यक्रम राबविताना शासनाचे दिनांक १०.१०.२०१३ चे शासन निर्णयातील मंजुराने करावयाचा मंजुर असलेल्या आर्थिक मापदंडानुसार तांत्रिक मंजूरी प्रदान करावी. तांत्रिक मंजूरी प्राप्त झाल्या नंतर मा.जिल्हा अधिकारी यांची प्रशासकिय मंजूरी घेण्यात यावी.प्रशासकिय मंजूरी प्राप्त झालेल्या पडकई कामांना तालुका कृषि अधिकारी यांनी कार्यारंभ आदेश निर्गमित करावे. तांत्रिक मंजूरीनुसार कामे तांत्रिक दृष्ट्या योग्य व परिपुर्ण कामे करण्याबाबत क्षेत्रिय कार्यालयांना जिल्हास्तरावरून सूचना निर्गमित करण्यात याव्यात.

पाणलोटांच्या प्रकल्पपूर्व स्थितीबाबत आयुक्तालयाने दिलेल्या सूचनाप्रमाणे पाणलोटांची मुलभूत माहिती संकलित करावी. व त्या आधारे कार्यक्रम राबविल्यानंतर पाणलोटांचे मूल्यमापन करण्यात यावे.

मंजुर पाणलोटांव्यतिरिक्त इतर पाणलोटांवर खर्च होणार नाही तसेच मंजुर पाणलोटांवर वितरीत निधीपेक्षा अधिकचा खर्च होणार नाही याची दक्षता घेण्यात यावी.

पाणलोट क्षेत्र आधारित जलसंधारण कार्यक्रमात लोकसहभाग वाढविण्याचे दि. १०.१०.२००८ चे शासन निर्णयानुसार पाणलोट प्रकल्पाची माहिती देणे (गावात दर्शनी भागात फलक लावणे) कामाची देयके बँकेमार्फत आर. टी.जी. एस. /एन.ई.एफ.टी. द्वारे संबधित लाभार्थी शेतक-यांना अदा करणे, राबविलेल्या कार्यक्रमाची ग्रामसभेला माहिती देवून सामाजिक अंकेक्षण करणे इत्यादी कार्यवाही करण्यात यावी.

योजनेच्या आंहरण व संवितरण अधिकाऱ्याने खर्चाचा सविस्तर अहवाल व महालेखाकार कार्यालयाने निश्चित केलेले विहित नमुन्यातील उपयोगिता प्रमाणपत्र महालेखाकार कार्यालय मुंबई व आयुक्तालयास स्वतंत्ररित्या सादर करावे.

जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी मासिक खर्चाची विहित नमुन्यातील (प्रपत्र-२ मासिक प्रगती अहवाल) विवरणपत्रे विभागीय कृषि सहसंचालक यांचे मार्फत कृषि आयुक्तालयास सादर करावेत. त्यामध्ये उपचारनिहाय झालेला खर्च व लाभार्थी संख्या देण्यात यावी.

निधी खर्च करताना आदिवासी विकास विभागाच्या निधी विनियोगाबाबतच्या प्रचलित अटी व शर्तीचे कटाक्षाने पालन करण्यात यावे.

सन २०१७ -१८ या आर्थिक वर्षासाठी वितरित करण्यात आलेला निधी तो चालू आर्थिक वर्षातच खर्च करण्यात यावा. व यापेक्षा जास्त खर्च होणार नाही याची दक्षता घ्यावी.

उपलब्ध निधीतून पाणलोट आधारित उपचार घेताना खाल्याने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या सर्व सुचनांचा अवलंब करण्यात यावा.

१७.लाभार्थ्यांची जबाबदारी :-

- १.ठरवून दिलेल्या जागेचा (सर्व्हे नंबर) ७/१२ उतारा देणे बंधनकारक आहे. तसेच आदिवासी असल्याबाबतचे प्रमाणपत्र देण्याची जबाबदारी लाभार्थ्यांची राहिल.
- २.पडकई कार्यक्रम ही शेतकरी प्रतिपूर्तीची योजना असल्यामुळे लाभार्थ्यांने स्वतःचे जबाबदारीवर काम पूर्ण करून घेण्याचे आहे.
- ३.पडकईच्या कामापोटी कोणतीही आगाऊ रक्कम मिळणार नाही/देय असणार नाही.
- ४.सदर कामाची निगा/दुरुस्तीची जबाबदारी शेतक-याची राहिल.
- ५.शासनाने ठरवून दिलेल्या तांत्रिक निकषाप्रमाणे पडकई काम करणे बंधनकारक राहिल.
- ६.अपूर्ण कामांची देयके देणे शासनावर बंधनकारक राहणार नाही.
- ७.कार्यारंभ/मंजूरी आदेश दिल्यानंतरच लाभार्थ्यांने जास्तीत जास्त १५ दिवसांत आखणी करून दिल्याप्रमाणे काम सुरु करावे.

१८.प्रचार व प्रसिध्दी :-

या कार्यक्रमांतर्गत घेतलेले पडकई कार्यक्रमाच्या विविध विस्तार योजनेची सांगड, उत्पादनातील व उत्पन्नातील वाढ, शेतक-याचे राहणीमानातील बदल, पडकई कामाचा परिणाम इ. बाबींस क्षेत्रियस्तरावरून प्रसिध्दी देण्यात यावी. याबाबत यशोगाथाही तयार करावी. स्थानिकस्तरावर वर्तमानपत्रे, मासिके याबरोबरच आकाशवाणी, दूरदर्शन व इतर माध्यमांतूनही प्रसिध्दी देण्यात यावी.

१९. मासिक प्रगती अहवाल :- सदर योजनेच्या खर्चाची माहिती खालील प्रपत्रात इतर मासिक प्रगती अहवालाबरोबरच (गतिमान अहवाल आणि प्रपत्र-२ अहवाल) आयुक्तालयास दरमहा पाठविण्यात यावी.

पडकई योजनेचा मासिक प्रगती अहवाल

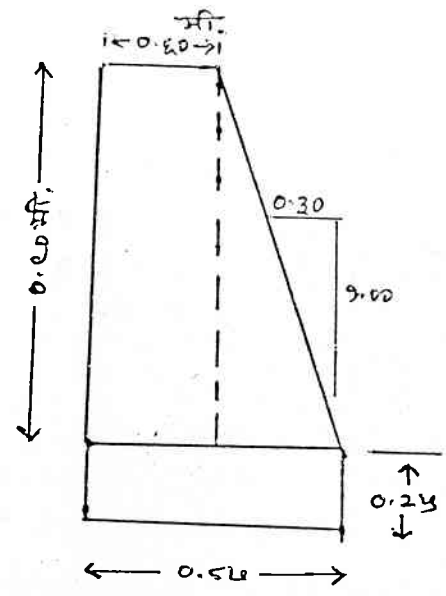
(रु. लाख) (क्षेत्र-हे)

अ.क्र.	तालुका	गावाचे नांव	वितरीत निधी	महिन्यातील खर्च	प्रागतिक खर्च	उपचारीत क्षेत्र	लाभार्थी संख्या
१	२	३	४	५	६	७	८

संचालक

मृदु संधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे-०१

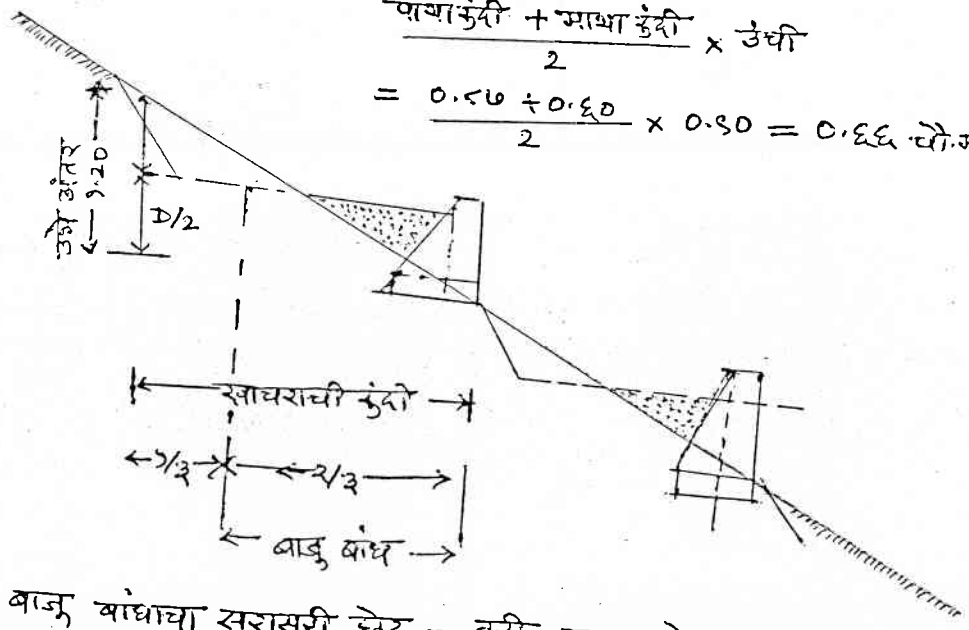
पडकई कार्यक्रमांतर्गत आदिवासी शेतकऱ्यांकडे
अती उताराच्या जमिनीवर करावयाच्या मजगी आत रवाचराच्या
दगडी बांधाचा छेद.

मुख्य बांधाचा छेद

$$\frac{\text{पाना कुंदी} + \text{माथा कुंदी}}{2} \times \text{उंची}$$

$$= \frac{0.50 + 0.60}{2} \times 0.90 = 0.495 \text{ चौ.मी.}$$

बाजू बांधाचा सरासरी छेद = $\frac{\text{वरील बाजूचा छेद} + \text{रवाचरील बाजूचा छेद}}{2}$

वरील बाजूचा छेद = $\frac{0.495 + 0.60}{2} \times 0.30 = 0.19 \text{ चौ.मी.}$

रवाचरील बाजूचा छेद = 0.495 चौ.मी.

सरासरी छेद = $\frac{0.19 + 0.495}{2} = 0.34 \text{ चौ.मी.}$

